

## OSA; Epävirallinen oikeus- ja sisäministerikokous 22.-23.7.2024; neuvostoraportti; oikeusasiat

### Kokous

Epävirallinen oikeus- ja sisäministerikokous 22.-23.7.2024

**EU-maiden epävirallinen oikeusministerikokous pidettiin Budapestissa 23.7.2024 Unkarin oikeusministeri Bence Tuzsonin johdolla. Paikalla oli vain harvoja ministereitä ja myös komissiota edusti virkataso. Kokouksessa keskusteltiin puheenjohtajamaa Unkarin prioriteetteista, ”oikeudellisesta kilpailukykyä”, sekä tekoälyn käyttönotosta oikeusalaalla. Lisäksi kokouksessa käynnistettiin oikeusalaallakin keskustelu vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueen strategisista suuntaviivoista (SEUT 68), jotka Unkari haluaa puheenjohtajakaudellaan valmistella Eurooppa-neuvoston linjattavaksi. Useissa jäsenvaltioiden puheenvuoroissa korostettiin yhteisen arvopohjan, EU:n yhtenäisyyden ja Ukrainan tuen merkitystä.**

### Oikeudellinen kilpailukyky

Puheenjohtaja alusti asiaa toteamalla, että kilpailukyky ei rajaudu vain talouteen, vaan myös oikeusjärjestyksen pitää olla kilpailukykyinen. Puheenjohtajan tavoitteena on laatia kaudellaan neuvoston päätelmät aiheesta. EU:ssa on luotu melko monimutkainen oikeusjärjestys yksityisoikeuden alalla, ja on aika tarkastella oikeudellista maisemaa uudelleen. Toi esiin kysymyksen siitä, onko oikeusjärjestyksen monimutkaisuus vaikuttanut kilpailukykyyn. On tärkeää, että lainsäädäntöä sovelletaan yhdenmukaisesti. On myös tärkeää, että toimeenpanomekanismit ovat riittävän yksinkertaisia, erityisesti kun on kyse heikommasta osapuolesta, esim. kuluttajat ja PK-yritykset. Nosti erityisenä teemana esiin online-alustoilla solmitut sopimukset, joita kuluttajat ja osapuolet tekevät enenevässä määrin saamatta riittävää tietoa niiden merkityksestä. Korosti myös, että saatavat pitää saada perittyä myös rajojen yli.

Komissio totesi, että kilpailukyky ja kasvu ovat olleet nykykomission prioriteetteja, ja tulevan komission työssä nämä vieläkin tärkeämpiä. Komissio korostaa transparensia ja koherenssia. Oli samaa mieltä puheenjohtajan kanssa siitä, että myös yksityisoikeuden alan sääntöjen pitää paremmin tukea yrityksiämme. PK-yritykset ovat kriittisen tärkeitä eurooppalaiselle kasvulle. Ne ovat vähän haavoittuvampia kuin isommat yritykset, mutta eivät kuitenkaan ehkä aivan yhtä haavoittuvia kuin kuluttajat. Oli samaa mieltä puheenjohtajan kanssa myös siitä, että toimeenpano on tärkeää. On kuitenkin vielä pohdittava, mikä on paras tapa edetä, eikä ollut varma, että erillinen oikeudellinen regiimi online-sopimuksille selkeyttäisi tilannetta. Sekä PK-yritykset että kuluttajat toimivat kuitenkin yhtä lailla sekä online että offline. Siksi olisi tärkeää huolehtia ensisijassa horisontaalisten sääntöjen selkeydestä. Myös oikeudenhoidon digitalisaatio tukee kilpailukykyä. Nosti esiin myös kaksi muuta seikkaa: 1) Kansainvälinen yksityisoikeus on relevanttia kilpailukyvyn näkökulmasta, ja Bryssel I, Rooma I ja Rooma II-asetukset tässä merkityksellisiä. Näiden instrumenttien päivittäminen olisi tarpeellista, jotta voidaan vastata verkkomaailman tarpeisiin. 2) On myös perusteita tarkastella, miten yhtiöoikeutta kehittämällä voitaisiin tukea kilpailukykyä, ja viittasi tältä osin komission puheenjohtaja von der Leyenin suuntaviivoissa mainittuun ns. 28. regiimiin.

Jäsenvaltiot käyttivät varsin yksituumaisia puheenvuoroja kilpailukyvyn merkityksestä ja siitä, että oikeudellinen yhteistyö tukee sisämarkkinoiden toimintaa. Monet jäsenvaltiot (ml. Suomi) korostivat oikeusvaltioperiaatteen ja riippumattoman ja tehokkaan oikeuslaitoksen merkitystä kilpailukyvylle, ennakoitavuuden ja oikeusvarmuuden takaajana. Jäsenvaltiot korostivat melko yksimielisesti byrokratian vähentämistä, olemassa olevan sääntelyn täytäntöönpanoa uuden sääntelyn sijaan, ja uuden sääntelyn valmistelua vain jos tälle on osoitettu selkeä tarve ja uusi sääntely on välttämätöntä. Olemassa oleva EU-oikeus on jo kattavaa, ja tarvitaan lisää tietoa sääntelyn toimivuudesta ja mm. siitä, miksi joitakin säädöksiä käytetään melko vähän. Korkeatasoisia vaikutusarviointeja peräänkuulutettiin, samoin suhteellisuusperiaatetta. Jos uutta sääntelyä tehdään, sen on oltava koherenttia ja sovittava yhteen olemassa olevan sääntelyn kanssa. PK-yritysten merkitys eurooppalaisen kasvun tekijöinä tunnustettiin, sujuvaa velkojen perintää pidettiin tärkeänä, ja kuluttajansuojaa korostettiin, mutta puheenjohtajan esiin nostama erillinen, digitaalisia sopimuksia koskeva oikeudellinen regiimi ei saanut tukea. Muutamat jäsenvaltiot peräänkuuluttivat puheenjohtajalta luottamuksen ja yhtenäisyyden vahvistamista sekä esimerkkinä toimimista Ukrainaan liittyvissä kysymyksissä.

**Suomi** piti Euroopan strategisen kilpailukyvyn parantamista ensiarvoisen tärkeänä, ja tämä tulee huomioida myös oikeusalalla. Suomi korosti, että oikeusvaltioperiaate, selkeä ja mahdollistava lainsäädäntökehys sekä riippumaton ja tehokas oikeuslaitos ovat keskeisiä kilpailukyvyn tekijöitä. Suomi korosti monien muiden tavoin parempaan sääntelyyn liittyviä seikkoja, hallinnollisen taakan ja jäsenvaltioille aiheutuvien tarpeettomien kustannusten välttämistä sekä pk-yritysten aseman huomioon ottamista. Suomi totesi, ettei ole vakuuttunut tarpeesta puheenjohtajan esiin nostamalle digitaalisia sopimuksia koskevalle erityissääntelylle.

KOM totesi poimineensa keskustelusta kolme viestiä: 1) kilpailukyvyn edistämiseksi on laajaa tukea, mutta yksityisoikeudellisella yhteistyöllä on myös muita erityistavoitteita ja yhteistyön kontekstina on oikeusvaltioperiaate ja arvot. 2) Olemassa olevan sääntelyn oikea täytäntöönpano ja soveltaminen on jäsenvaltioille tärkeää; uuteen sääntelyyn rajallista halukkuutta, mutta kuitenkin jonkin verran avoimuutta, jos tälle on selkeä tarve. Paremman sääntelyn periaatteita korostettiin, ja Ursula von der Leyenin poliittisissa suuntaviivoissa selkeä sitoutuminen hallinnollisen taakan vähentämiseen, sääntelyn koherenttiuteen ja yksinkertaistamiseen. 3) Nämäkin kiinnostavat ideat komissio kuuli: EJN:n vahvistaminen, ADR-mekanismit PK-yrityksille, PK-yritykset edustajakanteisiin, Bryssel I -uudistus, ja 28.regiimin rajaaminen vain digitaalisiin sopimuksiin.

### **Tekoälyn rooli oikeusalalla**

PJ alusti toteamalla, että myös oikeusalalla tekoälyllä tulee olemaan tärkeä rooli. EU:n tekoälyasetus on nyt julkaistu virallisessa lehdessä, Euroopan neuvostossa on valmisteltu aiheita koskeva yleissopimus ja OECD valmistelee parhaillaan tekoälyä koskevaa suositusta. On tärkeää integroida tämä kaikki myös oikeusalalle ja tarkastella tekoälyn käyttömahdollisuuksia.

Komissio kiitti aiheen nostamista keskusteluun. Tekoälyn käyttöönottoon liittyy iso potentiaali, mutta myös merkittäviä riskejä. On varmistettava, että oikeusjärjestelmän ajurina toimivat ihmiset. Tekoälyä käytetään jo paljon mm. asianajotoimistoissa, mutta komission käsitys on, että myös oikeuslaitoksissa käyttö on lisääntymässä. Tekoälyä hyödynnetään yksinkertaisemmissa tehtävissä kuten anonyymisoinnissa ja asianhallinnassa, mutta vähitellen välineet kehittyvät niin, että niiden käyttö ulottuu myös substanssiin. Kehitys on todella nopeaa, ja komissio on nyt valmistelemassa kartoitusta siitä, miten jäsenvaltiot tekoälyä oikeusalalla käyttävät. On todella tärkeää ymmärtää, miten tekoäly oikeudenhoidossa toimii. Tätä tullaan tarkentamaan komission suuntaviivoissa, joilla tekoälyasetuksen toimeenpanoa tuetaan. Tekoälyn hallinnan osalta komissio totesi, että tärkeää on nyt saada tekoälyasetuksen yhdenmukainen soveltaminen käyntiin. Asetus kattaa myös oikeusalan mm. niin, että ihmisen on tehtävä päätökset, ja määrittelemällä oikeudenhoidon korkean riskin käyttöalueeksi, tiettyjä poikkeuksia lukuun ottamatta.

Vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueen laaja-alaisten tietojärjestelmien operatiivisesta hallinnoinnista vastaavan EU:n viraston (eu-LISA) edustaja korosti puheenvuorossaan tekoälyn hyötyjä ja potentiaalia erityisesti tehokkuuden ja täsmällisyyden näkökulmasta. Nosti esimerkkinä rikosrekisteritietojen vaihtoa koskevan ECRIS TCN -hankkeen ja biometriikan käytön tehostumisen. Toi esiin tiiviin

yhteistyönsä sekä EU:n rikosoikeudellisen yhteistyön viraston (Eurojust) että EU:n perusoikeusviraston (FRA) kanssa. Eurojustin puheenjohtaja totesi uskovansa, että tekoälyn avulla voidaan tulevaisuudessa käsitellä valtavia tietomassoja ennen näkemättömällä nopeudella. Toi tässä esiin sodan Ukrainassa, joka on eniten dokumentoitu sota koskaan. Tämä tarkoittaa massiivista määrää dataa, joka on analysoitava. Nyt vaadittavaa analysointikapasiteettia ei ole. Toisena tekoälyn käyttökohteena toi esiin luonnollisten kielten prosessoinnin: rajat ylittävissä yhteistyössä asiakirjat ovat useilla eri kielillä, samoin esim. todistajalausunnot tai uhrien lausunnot. Tekoälyn avulla voidaan myös lisätä tietoperustaa esim. ongelmista, joita rajat ylittävissä yhteistyössä kohdataan. Toi esiin hyötyjä myös EU:n virastojen yhteistyön kannalta tietoihin pääsyn näkökulmasta. Hyötyjen jälkeen Eurojust toi vielä esiin, että huoliakin tekoälykehitykseen liittyy erityisesti tietoturvan ja tietosuojan osalta. Olemme ladanneet tietoa pilvipalveluihin, jotka sijaitsevat pääsääntöisesti EU:n ulkopuolella. Ei ole takuita siitä, että tieto on turvassa. Pitäisi päästä eteenpäin eurooppalaisen pilven rakentamisessa, ja tämä tehtävä sopisi erinomaisesti eu-LISA:lle.

Jäsenvaltioiden puheenvuoroissa kerrottiin tekoälyn käytöstä oikeusalalla, seuraavia mainittiin: litteointi/puheesta tekstiksi, asiakirjojen anonymisointi, tuomioiden tiivistelmät yksinkertaisella kielellä, virtuaaliassistentit eli chatbotit. Jäsenvaltioissa on myös vireillä hankkeita tekoälyn hyödyntämisen mahdollisuuksia eri oikeusalan tarpeisiin tarkastelevia hankkeita. Yleisesti monissa puheenvuoroissa odotettiin tekoälyn käytön edistävän suurten dataaineistojen käsittelyä ja analysointia. Korkean riskin käyttöä tai näiden valmistelua jäsenvaltiot eivät tuoneet esiin, mutta keskustelussa korostettiin, että tätä kohti tullaan menemään, ja tähän täytyy valmistautua.

**Suomi** piti tärkeänä keskustelua tekoälyn ja digitalisaation roolista oikeusalalla. Digitaaliset ratkaisut edistävät yhteiskunnan ja oikeuslaitoksen kriisinkestävyyttä, kuten koronapandemian aika osoitti. Suomen tavoitteena on hyödyntää digitalisaation ja tekoälyn mahdollisuudet täysimääräisesti, ihmiset mukana pitäen. Tähän saakka tekoälykokeilut Suomen oikeushallinnossa ovat kohdistuneet pääsääntöisesti niin kutsuttuihin oikeudellisen työn tukivälineisiin. Tekoälyn hyödyntämismahdollisuuksia on kartoitettu oikeushallinnon toimijoiden kanssa. Joitain automaattiseen päätöksentekoon ja kieliteknologioihin perustuvia projekteja on käynnissä, kuten asiakirjojen anonymisointityökalun kehittäminen. On tärkeää, että tekoälyratkaisujen käyttöönotossa käytetään riittävää malttia ja harkintaa, jotta mahdolliset piilevät riskit esimerkiksi perusoikeuksille, yhdenvertaisuudelle, tietoturvalle ja tietosuojalle tulevat arvioituksi asianmukaisesti. Sääntelykehikon osalta on tärkeää keskittyä EU:n tekoälyasetuksen soveltamiseen ja sitä tarkentavaan ohjeistukseen.

Puheenjohtaja totesi yhteenvedon keskustelusta, että jäsenvaltiot haluavat hyödyntää tekoälyä myös oikeussektorilla, koska tämä parantaa tehokkuutta ja myös oikeuksien toteutumista. Käyttöaloina mainittiin mm. anonymisointi, puhetekstiksi, transkriptiot, yhteenvedot, datamassojen käsittely, työajan laskenta, tilastotuotanto, kasvojen tunnistus uhrien/tekijöiden tunnistamiseksi. Oikeudellisia ja eettisiä seikkoja korostettiin. EU voi näissä kysymyksissä olla globaali edelläkävijä.

## **Vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueen suuntaviivat – oikeudellisen yhteistyön tulevaisuus**

Puheenjohtaja kertoi tavoittelevansa vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueen strategisten suuntaviivojen valmistelua SEUT 68 artiklan nojalla.

Komissio nosti esiin viisi teemaa suuntaviivoja sekä tulevien vuosien ohjelmaa silmällä pitäen

- siviilioikeuden tulevaisuus, tavoitteena kilpailukyvyyn tukeminen;
- digitalisaatio, erityisesti voimassa olevan sääntelyn täytäntöönpano
- EU-tason rikosoikeuden tulevaisuus, ml. johdonmukaisuuden ja laadun parantaminen sekä se, miten EU-rikosoikeutta voidaan nykyistä paremmin käyttää järjestäytyneen rikollisuuden torjumisessa. EU-rikosoikeuden kehittämiseen liittyvät myös Ukrainassa käytävän sodan seuraukset ja rikollisuuden kansainväliset aspektit. Komissio mainitsi myös puheenjohtaja von der Leyenin suuntaviivojen mukaisesti Euroopan syyttäjänviraston (EPPO) vahvistamisen erityisesti korruptionrikosten osalta, eurooppalaisen pidätysmääräyksen vahvistamiseen sekä lainvalvontaviranomaisten työkalujen kehittämiseen digimaailmassa.

- Ukrainan tukemisen tulee säilyä EU:n prioriteettina, kaikkien EU-maiden solidaarisuus tärkeää. Keskustelua jatkettava mm. jälleenrakentamisesta ja erityistuomioistuimesta
- Horisontaalisena prioriteettina komissio pitää myös oikeusvaltioperiaatteen, demokratian ja perusoikeuksien arvopohjaa. Oikeusvaltioperiaatteen kunnioittaminen on yhteinen vastuumme. Komissio tulee edistämään jatkossakin perusoikeuskirjan toimeenpanoa ja perusoikeuksien suojelun integroimista kaikkiin EU-politiikkoihin; yksi erityinen alue tässä on vihapuheen torjuminen. Mainitsi myös antisemismin torjumisen, tulevan rasismien vastaisen toimintaohjelman ja henkilötietojen suojan digitaalisissa palveluissa. Oikeusvaltioperiaate, perusoikeudet sekä korruption torjunta ovat myös edellytyksenä EU:n laajentumisneuvottelujen edistymiselle.

Jäsenvaltioiden puheenvuorot painottuivat pitkälti rikosoikeuteen, ja esiin nousi mm. järjestäytyneen rikollisuuden torjunta, yhteistyö kolmansien valtioiden kanssa, vastavuoroiseen tunnustamiseen perustuvan yhteistyön edistäminen ja dataan pääsy. Monet nostivat esiin laillisuusperiaatteen, välttämättömyysperiaatteen ja rikosoikeuden viimesijaisuuden, ja että jäsenvaltioiden oikeusjärjestelmiä on kunnioitettava. Jotkut maat toivat esiin valmiutta myös aineellisen EU-rikosoikeuden kehittämiseen. Tukea Ukrainalle korostettiin monissa puheenvuoroissa. Useissa puheenvuoroissa oli esillä myös oikeusalan digitalisaatio. Osa nosti esiin oikeusvaltioperiaatteen ja yhteiset arvot kilpailukykyisen EU:n perustana.

**Suomi** toi puheenvuorossaan esiin, että puheenjohtajan asiakirjassa mainitut haasteet – kilpailukyky, sääntelyn koherenssi, järjestäytynyt rikollisuus sekä digitalisaatio ja tietojen saatavuus ovat Suomenkin mielestä tärkeitä tulevien vuosien teemoja. Lisäksi Suomi pitää tärkeänä, että EU jatkaa vahvaa ja yhtenäistä vastaamista Venäjän sotilaalliseen hyökkäykseen. Horisontaalisena prioriteettina nosti esiin parempaan sääntelyyn liittyviä seikkoja. Johtavien periaatteiden osalta totesi, että demokratia, oikeusvaltioperiaate sekä perus- ja ihmisoikeudet ovat unionin kaiken toiminnan perusta.

Suomen edustajat

Osastopäällikkö Johanna Suurpää ja muu virkamiesvaltuuskunta

Asiakirjat

Puheenjohtajan keskusteluasiakirjat asiakohdittain

Liitteet            Napsauta tähän ja kirjoita liitteet

Viite                Napsauta tähän ja kirjoita viite